

Examenvoorbereiding 2023 Nederlands (HAVO)

Het Nederlands examen bestaat uit drie onderdelen, namelijk:

1. **centraal schriftelijk examen** (op examenrooster: Nederlands)
Hierover vind je informatie op pagina 2
(begrippen argumentatieleer, blz. 7 t/m 11)
2. **schriftelijk college-examen** (op examenrooster: *Nederlands schrijfvaardigheid*)
Hierover vind je informatie op pagina 3 en 4
3. **mondeling college-examen**
Hierover vind je informatie op pagina 5 en 6

centraal schriftelijk examen

datum: vrijdag 12 mei

tijdstip: 13.30-17.00 uur (met verlenging)

schriftelijk college-examen (*schrijfvaardigheid*)

datum: dinsdag 23 mei

tijdstip: 09.00-12.00 uur (met verlenging)

mondeling college-examen

datum: tijdens de laatste schoolweek

tijdstip: nog onbekend

meenemen:

- literatuurlijst
- papier met aandachtspunten voor voordracht

alle examens

meenemen:

- identiteitsbewijs
- pennen, blauw/zwart
- tekenpotlood
- kleurpotlood, blauw/rood
- vlakgom
- woordenboek Nederlands

Het eindcijfer is het gemiddelde van het cijfer voor het centraal examen en het cijfer voor het collegeexamen.

Eindcijfer: (cijfer centraal examen + cijfer college-examen) gedeeld door 2, afgerond op een heel getal.

Het cijfer voor het college-examen wordt berekend door elk van de deeltijfers te vermenigvuldigen met de bijbehorende wegingsfactor, de resultaten bij elkaar op te tellen en de uitkomst vervolgens af te ronden op 1 decimaal.

Cijfer college-examen: (0,3 keer deeltijfer schriftelijk college-examen + 0,2 keer deeltijfer voordracht mondeling college-examen + 0,5 keer deeltijfer literatuur mondeling college-examen), afgerond op 1 decimaal.

1. centraal schriftelijk examen

Het centraal examen bestaat uit vragen en opdrachten bij een aantal teksten. Dit examen toets leesvaardigheid en argumentatieve vaardigheden.

Hoe kun jij je voorbereiden op de teksten met vragen en opdrachten?

De vragen en opdrachten bij de tekst zullen betrekking hebben op de inhoud van de tekst, dat kun je niet voorbereiden. De onderwerpen van een aantal vragen en opdrachten kun je wel voorbereiden.

Tijdens de examentrainingsweek krijg je een samenvatting van stof die beheerst geacht wordt. In het vakboek *Talent* kun je een en ander doornemen, zie tabel hieronder

	pagina
Hst 2 <i>Teksten</i> paragraaf 1	18-30
Hst 2 <i>Teksten</i> paragraaf 3	31-60
Hst 2 <i>Teksten</i> paragraaf 5	74-87
Hst 3 <i>Strategieën</i> paragraaf 6	90-97
Hst 10 <i>Argumenteren</i>	124-134
Hst 11 <i>Formuleren</i>	135-141
Hst 17 <i>Examen doen</i>	198-209

Bij het centraal schriftelijke examen krijg je puntenaftrek voor taalfouten. Dat kunnen fouten zijn in de zinsbouw, spelfouten, interpunctiefouten, Heb je moeite met bijvoorbeeld werkwoordspelling, hoofdlettergebruik, het plaatsen van een komma op de juiste plaats et cetera, dan is dit een aandachtspunt. Op bladzijden 148 t/m 169 vind je uitleg over formuleren, spellen en leestekens.

Tips bij het beantwoorden van de vragen:

- Vermeld bij citaten de regelnummers.
- Vermeld het aantal woorden dat je gebruikt, als je bij een vraag slechts een bepaald aantal woorden mag gebruiken.
- Het is niet toegestaan telegramstijl te gebruiken bij vragen waarbij in volledige zinnen moet worden geantwoord.

De pagina's 7 t/m 11 bevatten begrippen uit de argumentatieleer die in het centraal examen bekend verondersteld worden en daarin dus zonder toelichting worden gebruikt.

2. schriftelijk college-examen

Door middel van een schriftelijke toets in schrijfvaardigheid wordt getoetst of je een gedocumenteerde tekst kunt schrijven. Tekstsoort, doel en publiek zijn gegeven. Je schrijft een beschouwing of een betoog op basis van verstrekte informatie. De argumentatieve vaardigheden komen bij het schrijven van een betoog of een beschouwing aan bod.

Tijdens het schriftelijk college-examen:

- ▶ Krijg je twee onderwerpen voorgelegd waar je uit kunt kiezen.
- ▶ Krijg je bij de onderwerpen enkele teksten voorgelegd.
- ▶ Schrijf je of een beschouwing of een betoog.

Nota bene: volg de gegeven richtlijnen nauwkeurig!

Hoe kun jij je voorbereiden?

Zorg dat je de tekststructuren kent (zie tabel hieronder, bij inleiding, kern, slot)

	beschouwing	betoog
Tekstsoort	beschouwing	betoog
Tekstdoel	informereren: tot nadenken stemmen	overtuigen
Publiek	<i>staat vermeld in de examenopdracht</i>	<i>staat vermeld in de examenopdracht</i>
Onderwerp	<i>staat vermeld in de examenopdracht</i>	<i>staat vermeld in de examenopdracht</i>
Hoofdgedachte	<i>zelf formuleren</i>	<i>zelf formuleren</i>
Inleiding	<p>introdactie van het onderwerp, beschrijven verschijnsel, hoofdvraag</p> <p>In de inleiding kun je het volgende verwerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● citaat ● anekdote ● historische verwijzing ● verwijzing naar de actualiteit ● schokkend gegeven 	<p>introdactie van het onderwerp, stelling</p> <p>In de inleiding kun je het volgende verwerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● citaat ● anekdote ● historische verwijzing ● verwijzing naar de actualiteit ● schokkend gegeven
Kern	visie voorstanders ondersteund met argumenten, visie tegenstanders ondersteund met argumenten	argumenten, subargumenten, weerleggingen van tegenargumenten
Slot	samenvatting eigen visie uitsmijter/verwijzing naar inleiding	conclusie of aansporing uitsmijter/verwijzing naar inleiding

De onderwerpen krijg je ter plekke aangeboden, dat kun je niet voorbereiden. Een aantal onderdelen van schriftelijke taalvaardigheid kun je wel voorbereiden. In de tabel hieronder wordt aangegeven wat je kunt voorbereiden en de bladzijden waarop je de informatie kunt vinden in je vakboek *Talent*.

	pagina
Hst 2 Teksten paragraaf 1	18-30

Hst 2 <i>Teksten</i> paragraaf 5	74-87
Hst 3 <i>Strategieën</i> paragraaf 7	98-103
Hst 10 <i>Argumenteren</i>	124-134
Hst 11 <i>Formuleren</i>	135-141

Bij schriftelijke taalvaardigheid krijg je puntenaftrek voor taalfouten. Dat kunnen fouten zijn in De zinsbouw, spelfouten, interpunctiefouten, Heb je moeite met bijvoorbeeld werkwoordspelling, hoofdlettergebruik, het plaatsen van een komma op de juiste plaats et cetera, dan is dit een aandachtspunt. Op bladzijden 148 t/m 169 en 181 t/m 195 vind je uitleg over formuleren, spellen en leestekens.

Tips

- Lees de instructie goed en schrijf één tekst.
- Werk precies volgens de opdracht.
- Vermeld altijd het aantal woorden dat je hebt gebruikt.
- Maak slechts één opdracht en vermeld duidelijk of je kiest voor opdracht A, B, C of D.

Oefenexamens en beoordelingsmodel voor schrijfvaardigheid vind je op www.duo.nl (staatsexamens>oefenexamens).

3. mondeling college-examen

Het mondeling commissie-examen duurt 40 minuten en heeft betrekking op mondelinge taalvaardigheid, argumentatieve vaardigheden en kennis van literatuur.

Hoe zal het examen verlopen?

- ▶ 30 minuten voor het examen krijg je een gedicht dat je analyseert op dezelfde wijze als je de gedichten tijdens de lessen hebt geanalyseerd.
- ▶ Je houdt een voordracht van ongeveer 5 minuten over het gekozen onderwerp (zie bladzijde 6 voor de mogelijke onderwerpen). Je mag een papier met kernwoorden gebruiken.
- ▶ Gedurende circa 5 minuten stelt de examinerator vragen over de voordracht. Deze vragen kunnen betrekking hebben op:
 - de doelgroep (=het publiek);
 - de indeling (=inleiding/kern/slot);
 - het verschil in tekstsoorten (=het verschil tussen beschouwing en betoog);
 - het gebruik van retorische middelen;
 - het gebruik van argumenten;
 - de gebruikte bronnen;
 - de inhoud van de voordracht.

De pagina's 7 t/m 11 bevatten begrippen uit de argumentatieleer die bekend verondersteld worden.

- ▶ Ongeveer 30 minuten is gereserveerd voor literatuur, dat wil zeggen voor het voorbereide gedicht (circa 10 minuten) en voor de literatuurlijst (circa 20 minuten). Je leest het gedicht voor. Daarna worden er vragen gesteld over de analyse van het gedicht en de inhoud ervan. Tot slot worden er vragen gesteld over de literatuurlijst.

Let wel: de volgorde kan anders zijn.

Hoe kun jij je voorbereiden?

- ◆ In de weken tussen het mondeling en het schriftelijk examen bereid je de voordracht voor. Je oefent ook met de docent.
Hierbij is het belangrijk:
 - dat je boodschap duidelijk overkomt (hoofdgedachte)
 - welk soort voordracht je houdt:
beschouwing (meningen worden ter overweging aangeboden)
betoog (mening van spreker wordt ondersteund met voldoende relevante, goede argumenten)
 - je taalgebruik correct is
 - je de retorische middelen (=gebaren, oogcontact, stemgebruik) goed gebruikt
 - dat de opbouw van de voordracht goed is en dat er sprake is van een inleiding, een kern en slot
 - de voordracht goed is afgestemd op de tijd (5 minuten)
 - dat je eventueel gebruik maakt van een briefje met aandachtspunten (let op: niet voorlezen!)
- ◆ De vragen voorbereiden die de examinerator kan stellen over de voordracht. Dit doe je in de weken tussen het mondeling en het schriftelijk examen. Je oefent onder andere met de docent. De theorie (zie de bladzijden van *Talent* die vermeld staan **bij centraal schriftelijk examen** en **schriftelijk college-examen** eerder in deze tekst) wordt bekend geacht.

- ◆ De vragen voorbereiden die de examiner kan stellen over de literatuurlijst. Dit doe je mede in de weken tussen het mondeling en het schriftelijk examen. Je oefent onder andere met de docent Nederlands.
- ◆ De theorie van de literatuur en de verslagen van de gelezen boeken doornemen. Dit doe je in de weken tussen het mondeling en het schriftelijk examen. Je oefent onder andere met de docent.
- ◆ Analyseren van gedichten voorbereiden. Dit doe je mede in de weken tussen het mondeling en het schriftelijk examen. Je oefent onder andere met klasgenoten.

Gebruik tijdens de analyse het woordenboek om de betekenis van woorden uit het gedicht op te zoeken.

Voor de voordracht moet je een keuze maken uit de volgende onderwerpen:

1. Robotisering in de zorg
2. Misstanden in de (top)sport
3. Overbevolking
4. Deepfake
5. Verhuftering van de maatschappij
6. Macht van Facebook
7. Thuiswerken
8. Invloed van drillrap
9. Kansenongelijkheid
10. De aanpak van voetbalgeweld

Begrippenlijst Argumentatieve vaardigheden

De opgenomen begrippen worden in het centraal examen bekend verondersteld en worden daarin dus zonder toelichting gebruikt. Ook tijdens de vragen die gesteld worden na de voordracht gaan de examinatoren ervanuit dat je de onderstaande begrippen kent.

Betogende tekst (betoog)

Een tekst of tekstgedeelte waarin de schrijver of spreker een beargumenteerd standpunt inneemt. Het betoog heeft als doel de lezer van het standpunt te overtuigen.

Beschouwende tekst (beschouwing)

Een tekst of tekstgedeelte waarin de schrijver of spreker interpretaties, verklaringen en opinies ter overweging aanbiedt.

De beschouwing heeft als doel de lezer over een kwestie te laten nadenken. Een beschouwing kan ook de argumenten voor en tegen een of meer standpunten behandelen, maar is er niet op gericht de lezer voor een van die standpunten te winnen.

Uiteenzettende tekst (uiteenzetting)

Een tekst of tekstgedeelte waarin de schrijver of spreker iets uitlegt, beschrijft, verklaart of meedeelt. De uiteenzetting heeft als doel de lezer te informeren over een stand van zaken of gang van zaken

Standpunt

Een uitspraak die op twijfel of tegenspraak stuit of zou kunnen stuiten volgens de schrijver of spreker. Ook: stelling(name), bewering, mening. Een standpunt kan in een tekst impliciet zijn: dat wil zeggen dat het standpunt niet in de tekst is geformuleerd maar er wel uit afgeleid kan worden.

Argument

Een uitspraak waarmee een schrijver of spreker een standpunt onderbouwt.

Een argument dient om het standpunt aanvaardbaar of aanvaardbaarder te maken; de bedoeling ervan is de twijfelaars of tegenstanders te overtuigen van het standpunt.

Tegenargument

Een uitspraak waarmee een schrijver of spreker een standpunt ontkracht of een argument probeert te weerleggen of ontkrachten.

Een tegenargument dient om een standpunt of een argument minder aanvaardbaar te maken.

Argumentatie

Het standpunt of het geheel van argumenten dat een standpunt ondersteunt (argumenten) of ontkracht (tegenargumenten).

Argumentatiestructuur

Een weergave van de wijze waarop in een tekst of tekstdeel argumenten met elkaar en met het standpunt samenhangen.

Enkelvoudige argumentatie

Een argumentatie die bestaat uit één argument en één standpunt.

Onderschikkende argumentatie

Een argumentatie waarin een argument wordt ondersteund door één of meer subargumenten. Ook: ketenargumentatie.

Nevenschikkende argumentatie

Een argumentatie waarin twee of meer argumenten gezamenlijk het standpunt ondersteunen. De argumenten in nevenschikkende argumentatie kunnen afhankelijk zijn (ze zijn samen nodig om het standpunt te ondersteunen) of onafhankelijk (ze vormen ieder op zich een zelfstandig argument voor het standpunt).

Argumentatieschema

Een argumentatieschema geeft het verband aan tussen een standpunt en een argument. We onderscheiden de volgende argumentatieschema's:

Argumentatie op basis van een oorzaak-gevolgrelatie

De schrijver of spreker wijst op een of meer gevolgen om de waarschijnlijkheid van een oorzaak te onderbouwen of op een of meer oorzaken om de waarschijnlijkheid van een gevolg te onderbouwen.

Argumentatie op basis van kenmerk of eigenschap

De schrijver of spreker geeft een of meer kenmerkende eigenschappen van een persoon, object of verschijnsel om een standpunt over een andere eigenschap te onderbouwen.

Argumentatie op basis van voor- en nadelen

De schrijver of spreker geeft voor- en/of nadelen van een voorgestelde actie of handeling om een standpunt over de (on)wenselijkheid ervan te onderbouwen.

Argumentatie op basis van voorbeelden

De schrijver of spreker geeft voorbeelden van het optreden van een eigenschap of verschijnsel om een standpunt over het algemener voorkomen van die eigenschap of dat verschijnsel te onderbouwen.

Argumentatie op basis van vergelijking

De schrijver of spreker maakt een vergelijking tussen twee situaties; op grond van wat in de ene situatie (on)waarschijnlijk of (on)gepast is, onderbouwt hij een standpunt over wat in de andere situatie (on)waarschijnlijk of (on)gepast is.

Argumentatie op basis van autoriteit

De schrijver of spreker beroept zich op een uitspraak van een deskundige en betrouwbare bron om een standpunt te onderbouwen.
Ook: argumentatie op basis van gezaghebbende bron.

Soorten argumenten

Uitspraken die als argument kunnen dienen zijn er in allerlei soorten. We onderscheiden feitelijke en waarderende uitspraken.

Feitelijke uitspraken

Een uitspraak waarvan degene die hem doet, claimt dat hij waar, waarschijnlijk of aannemelijk is. Er is sprake van een feit wanneer een feitelijke uitspraak waar is.

Waarderende uitspraken

Een niet-feitelijke uitspraak, dat wil zeggen een uitspraak over wat goed of slecht, mooi of lelijk, waardevol of waardeloos, wenselijk of onwenselijk, gepast of ongepast is.

Aanvaardbaarheid van argumentatie

Argumentatie is aanvaardbaar als:

- de gegeven argumenten op zichzelf aanvaardbaar en relevant zijn,
- de argumenten consistent zijn,
- de argumenten samen toereikend zijn voor het ingenomen standpunt.

Aanvaardbaarheid van feitelijke uitspraken

Een feitelijke uitspraak is aanvaardbaar voor de lezer of gesprekspartner

- wanneer hij in overeenstemming is met zijn of haar kennis van de wereld of
- wanneer hij controleerbaar is en daarbij waar blijkt te zijn
- afkomstig is van een betrouwbare bron.

Controleerbaarheid van feitelijke uitspraken

Feitelijke uitspraken zijn controleerbaar wanneer het (in principe) mogelijk is ze door empirische waarneming te toetsen.

Betrouwbaarheid van bronnen

De bron van een uitspraak is betrouwbaar als:

- deze deskundig is op het terrein van de uitspraak,
- deze geen belang heeft bij de acceptatie ervan, en
- deze zichzelf niet tegenspreekt.

Aanvaardbaarheid van waarderende uitspraken

Een waarderende uitspraak is aanvaardbaar wanneer hij in overeenstemming is met de kennis en opvattingen van de beoordelaar.

Relevantie van argumenten

Een argument is relevant wanneer aanvaarding ervan het standpunt aannemelijker maakt.

Consistentie van argumentatie

Argumentatie is consistent wanneer de geleverde argumenten elkaar niet tegenspreken.

Toereikendheid van argumentatie

Argumentatie is toereikend (of voldoende) wanneer het geleverde argument of de geleverde argumenten samen een standpunt aanvaardbaar maken.

Drogredenen

Onjuist gebruik van een argumentatieschema of een overtreding van een discussieregel.

Van een **onjuist gebruik van een argumentatieschema** is onder andere sprake bij de volgende drogredenen:

Onjuist beroep op oorzaak-gevolgschema

Het argumentatieschema op basis van een oorzaak en gevolg wordt onjuist gebruikt als

- de in het argument genoemde oorzaken niet voldoende zijn voor het optreden van het voorspelde gevolg of
- het in het argument genoemde gevolg andere oorzaken kan hebben dan de in het standpunt genoemde oorzaak of
- alleen op basis van het gelijktijdig of na elkaar optreden van twee verschijnselen geconcludeerd wordt tot een oorzaak-gevolgrelatie tussen die verschijnselen.

Onjuist beroep op een kenmerk- of eigenschapsschema

Het argumentatieschema op basis van een kenmerk of een eigenschap wordt onjuist gebruikt als aan een bepaald kenmerk of eigenschap wel betekenis wordt toegekend, terwijl andere relevante kenmerken of eigenschappen worden genegeerd.

Onjuist beroep op een voor- en nadelenschema: overdrijven van voor- of nadelen

Het argumentatieschema op basis van voor- en nadelen wordt onjuist gebruikt als het gevolg of de gevolgen van een handeling schromelijk worden overdreven.

Onjuist beroep op een voor- en nadelenschema: vals dilemma

Het argumentatieschema op basis van voor- en nadelen wordt onjuist gebruikt als wordt gesuggereerd of aangenomen dat we moeten kiezen uit twee mogelijkheden met beide even grote nadelige gevolgen, terwijl er nog andere mogelijkheden zijn.

Onjuist beroep op een voorbeeldschema: overhaaste generalisatie

Het argumentatieschema op basis van voorbeelden wordt onjuist gebruikt als op basis van te weinig en/of niet-representatieve voorbeelden een standpunt wordt beargumenteerd.

Onjuist beroep op een vergelijkingsschema: verkeerde vergelijking

Het argumentatieschema op basis van vergelijking wordt onjuist gebruikt wanneer de vergeleken situaties op relevante punten van elkaar verschillen.

Onjuist beroep op autoriteit

Het argumentatieschema op basis van autoriteit wordt onjuist gebruikt wanneer een beroep wordt gedaan op een bron die ondeskundig of belanghebbend is of zichzelf tegenspreekt.

Van een **overtreding van een discussieregel** is onder andere sprake bij de volgende drogredenen:

Persoonlijke aanval

Van een persoonlijke aanval is sprake wanneer een discussiant niet ingaat op de argumentatie van zijn tegenstander, maar hem beschuldigt van onkunde, onbetrouwbaarheid of slechte persoonlijke eigenschappen. De discussiant neemt zijn tegenstander daarmee niet serieus als gesprekspartner

Ontduiken van bewijslast

Van het ontduiken van de bewijslast is sprake wanneer een discussiant geen argumenten wil geven voor het ingenomen standpunt.

Cirkelredenering

Van een cirkelredenering is sprake wanneer een discussiant een standpunt onderbouwt door het in andere woorden weer te geven. Als hij geen andere argumenten geeft, maakt hij zich daarmee tegelijkertijd schuldig aan het ontduiken van de bewijslast.

Vertekenen van een standpunt

Van het vertekenen van een standpunt is sprake wanneer een discussiant het standpunt of een argument van een tegenstander onjuist weergeeft of deze een standpunt of argument in de mond legt dat niet is ingenomen.

Bespelen van publiek

Van het spelen van publiek is sprake wanneer een discussiant een beroep doet op de emoties van het publiek om het te winnen voor een standpunt.